

Metsien ennallistamisen ja luonnonhoidon asiantuntijaryhmä Metsä-ELO:n kokous

Aika to 10.1.2019 klo 9.30-16.00
Paikka Tapio/Skype
Läsnä

Lauri Saaristo (Tapio, pj.)
Hannes Pasanen (Tapio, siht.)
Maarit Loiskekoski (YM)
Ville Schildt (MMM)
Kaisa Junninen (Metsähallitus)
Panu Kuokkanen (Metsähallitus)
Maarit Kaukonen (Metsähallitus)
Petri Keto-Tokoi (TAMK)
Pekka Punttila (SYKE)
Panu Halme (Jyväskylän yliopisto)
Henrik Lindberg (HAMK)
Juha Siitonen (Luke)
Matti Koivula (Itä-Suomen yliopisto)
Kaija Eisto (Metsähallitus)
Jukka Ruutiainen (SMK)

Estynyt

Seppo Ollikainen (SMK)
Atte Komonen (Jyväskylän yliopisto)

1. Kokouksen avaus ja läsnäolijoiden toteaminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen, totesi läsnäolijat ja esitteli sihteerin.

2. Webinaarin esitysten tiivistelmät

Aamupäivän Webinaarissa tehtiin katsaus lehtoja ja lehtipuita koskevaan tutkimustietoon.

Lauri Saaristo teki katsauksen lehtometsien merkityksestä Suomen lajin uhanalaisuudelle (vuoden 2010 uhanalaisuusarviointi). Esityksessä painottui lehtometsien tärkeä rooli uhanalaisille metsälajeille, erityisesti kovakuoriaisille, sienille ja perhosille. Katsauksessa tarkasteltiin myös lehtolajien merkittävimpiä uhanalaisuuden syitä, joista tärkeimpinä nousivat esille puulajisuhteiden muutokset,

metsien uudistamis- ja hoitotoimet, lahopuun väheneminen sekä vanhojen metsien ja kookkaiden puiden väheneminen.

Marja Hokkanen esitteli lehtoluontotyyppien uhanalaisuutta ja niiden arviointiperusteita (vuoden 2018 luontotyyppien uhanalaisuusarviointi). Esityksessä käytiin läpi arviointikriteerit, luontotyyppien jaottelu ja arvioinnissa käytetty aineisto. Esiteltiin myös poimintoja tuloksista ja eriteltiin uhanalaisuuden syitä, joissa painottui peltojen raivaus, puulajisuhteiden muutokset sekä lahopuun ja vanhojen metsien väheneminen. Lopuksi esityksessä koostettiin toimenpide-esityksiä lehtoluontotyyppien turvaamiseksi.

Antti Ihalainen kertoi Suomen metsien lehtipuista VMI-aineistojen valossa. Esityksessä tehtiin katsaus VMI:n taustaan, nykyisiin otanta- ja mittausten menetelmiin sekä esiteltiin viimeisimmän VMI:n tuloksia. Tarkasteltiin puuston kokonaistilavuuden kehitystä ja lehtipuiden tilavuuden muutoksia viimeisimmissä VMI-arvioinneissa. VMI-aineistojen perusteella lehtipuiden, erityisesti koivujen, määrä on ollut kasvusuunnassa VMI 6-arvioinnista (1971-76) viimeisimpään VMI 12-arviointiin (2014-17).

Petri Keto-Tokoi ja Juha Siitonen pitivät esityksen haavan lajistosta koivuun verrattuna. Esityksessä käytiin läpi haavan ja koivun eroja sekä sitä, kuinka puulajien ominaispiirteet vaikuttavat niillä esiintyvään lajistoon. Esiteltiin koivulla ja haavalla eläviä tavallisia ja uhanalaisia lajeja suhteessa puun kehitysvaiheeseen. Käytiin läpi myös vanhojen puiden erityispiirteiden merkitystä lajistolle. Johtopäätöksiä todettiin, että koivulla ja haavalla on suunnilleen yhtä paljon lajeja, mutta haavalla on enemmän epifyyttilajistoa sekä uhanalaisia lajeja, jotka ovat riippuvaisia vanhoista elävistä puista ja kuolleesta puusta. Todettiin, että vanhojen haapojen määrää tulisi lisätä sulkeutuneissa metsissä.

Alwin Hardenbol esitteli tutkimustuloksiaan haavan määrän muutoksista Itä-Suomen vanhojen metsien suojelualueilla. Tutkimuksessa selvitettiin alueiden haapadynamiikkaa vuosien 1999 ja 2017 välillä. Tulosten mukaan elävien haapojen ja haapalahopuun määrä on vähentynyt alueilla merkittävästi. Uudistumista tapahtui pääasiassa teiden varsilla ja metsien reunoissa. Valon määrän arveltiin olevan merkittävä tekijä haavan uudistumisen vähäisyyteen metsien sisäosissa, kun taas hirvituhot haittaavat metsien reunoissa. Haavan turvaamiseksi ehdotettiin mm. aitaamista, haavan istuttamista ja ennallistamispolttoja.

Karoliina Hämäläinen esitteli haapalahopuun ja kääväkäs-lajiston muutoksia Pohjois-Karjalan suojelualueilla vuosien 2008 ja 2018 välillä. Tulosten perusteella elävien haapojen määrä oli laskenut alueilla jonkin verran, mutta alueiden välillä esiintyi jonkin verran vaihtelua. Lajistovaikutukset koskivat erityisesti muutoksia lajistorakenteessa. Johtopäätöksiä todettiin, että elävien haapojen väheneminen tulee todennäköisesti jatkumaan, mikä heijastuu myös lahopuun laadun ja lajiston muutoksiin.

Panu Halme kertoi tutkimusryhmänsä tuloksia metsitettyjen peltojen monimuotoisuudesta sienten ja hyönteisten näkökulmasta. Esityksessä taustoitettiin peltojen metsitystä sekä tutkimuksen lähtökohtia ja menetelmiä. Tutkimusalueelta

löytyi suojelun kannalta mielenkiintoista lajistoa, mukaan lukien harvinaisia ja punaiselle listalle kuuluvia sienilajeja. Metsitetyiltä pelloilta löytyi myös sellaisia orvakkasieniä, joista ei ole lainkaan aikaisempia havaintoja Suomesta. Johtopäätöksenä todettiin, että metsitetyt pellot voivat toimia täydentävinä elinympäristöinä ravinteisuutta vaativille lajeille. Tutkimusalueen metsiköt olivat varhaisessa sukkessiovaiheessa, joten lisätutkimukselle on tarvetta kokonaiskuvan rakentamiseksi.

3. Täydentävät katsaukset

Käytiin läpi seuraavat aamupäivän ohjelmaa täydentävät katsaukset lehtojen ja lehtipuiden turvaamisesta valtion mailla ja yksityismetsissä:

Kaisa Junninen ja Panu Kuokkanen esittelivät lehtojen hoidon toteutuneita pinta-aloja, toimenpiteitä sekä lehtolajiston suojelua Metsähallituksen suojelualueilla. Lehtojen hoitoa on tehty noin 80–90 ha vuodessa. Vuonna 2018 lehtojen hoito on painottunut Itä-Suomeen. Toimenpiteinä on käytetty kuusen ja alikasvospuuston poistoa, pienaukotusta, vieraslajien poistoa ja ojien patoamista. Lehtojen hoidon lisäksi jalopuiden hoitoa on tehty noin 10 ha vuodessa ja valkoselkätikkametsien hoitoa noin 50 ha vuodessa.

Kaija Eisto kertoi käynnissä olevaan PAF-valmisteluun (Prioritized Action Framework) liittyvästä Metsähallituksen tekemästä arviosta, jonka mukaan vuosille 2021–2027 ajoittuva hoitotarve Suomen Natura 2000 -verkostoon kuuluvissa lehdöissä on yhteensä 3400 ha eli noin 500 ha vuodessa. Metsähallitus pyrkii tulevina vuosina saamaan EU Life+ hankkeiden kautta lisärahoitusta lehtojen hoitoon.

Esityksen jälkeen keskusteltiin lehtojen hoidon suuruusluokista, tulevista hoitotarpeista ja lajistoseurannoista. Yksityisillä luonnonsuojelualueilla on hoito- ja inventointitarpeita, jotka eivät sisältyneet esitykseen. Hoitotarvetta on todennäköisesti enemmän kuin tiedetään. Lehtojen hoito on työvoimakustannuksiltaan korkeaa, mutta toisaalta hoitoa ei tarvitse uusina kovinkaan usein, jos ollenkaan. Lehtojen lajiston seuranta varten on olemassa Metsähallituksen seurantaverkosto, josta on kohta saatavilla 5-vuotisaineistoa. Seurannassa on katsottu ensisijaisesti putkilokasveja, sammalia, sieniä sekä puu- ja pensaskerrosta.

Jukka Ruutiainen piti katsauksen Pirkanmaan talousmetsälehtojen hoidosta. Esityksessä käytiin läpi lehtoaiheisia METSO-kehittämishankkeita, lehtolajiston uhkatekijöitä, luonnonhoidollisia hakkuita talousmetsälehdöissä, lehtojen hoidon käytäntöön vientiä sekä hoidon kehittämistarpeita. Käytäntö on osoittanut, että luonnonhoitopainotteiseen käsittelyyn on vaikeaa saada talousmetsälehtoja siitä huolimatta, että niitä on Pirkanmaalla runsaasti (n. 40 000 ha). Lehtojen luonnonhoidollisten hakkuiden edistämiseen tarvitaan sekä informaatio-ohjausta että rahoitusta. Asian ei voi olettaa etenevän pelkästään osana arkimetsänhoitoa, koska metsänomistajien neuvonta, kohteiden suunnittelu ja työnjohto vaativat erityistä

panostusta ja osaamista. Esimerkiksi puustoltaan nuorissa lehdoissa puuston kehityksen ohjaaminen lehtipuuvaltaiseen suuntaan on hankala ajatus monelle maanomistajalle. Lehtoja koskeviin ajattelutapoihin on vaikeaa aikaansaada muutosta. Lehtokeskusten maanomistajat eivät välttämättä tunnista lehtojen erityisarvoa, koska lehdot eivät heidän alueellaan ole harvinaisia tai erikoisia.

Yksityismetsien lehtoja on jonkun verran hoidettu myös KEMERAn mukaisissa luonnonhoitohankkeissa. Mahdollisuuden käyttö on jäänyt lehtojen hoidossa vähäiseksi johtuen yhteishankkeen vaatimuksesta ja kilpailutukseen liittyvistä vaikeuksista. Luonnonhoitohanketta yksinkertaisempi tapa lehtojen hoidon kustannusten tukeen on ympäristötukisopimukseen liittyvä luonnonhoitotöiden korvaus.

Esityksen jälkeen käytiin keskustelua lehtipuuston määrän lisäämisen haasteista. Ongelmina nostettiin esiin erityisesti paikoin tiheä hirvi- ja peurakanta, mikä vaikeuttaa lehtipuiden uudistumista. Myös lehtipuista maksettava hinta ei kannusta tarpeeksi niiden kasvattamiseen. Lehtojen uhkatekijöinä mainittiin myös luontainen kuusettuminen, joka vaikuttaa lehtojen erityispiirteitä heikentävästi. Lehtojen luonnonhoidon edistämisen esteenä on luonnonhoitoa painottavan metsänhoidon ja tehokkaan puuntuotannon suuri tuottoero metsänomistajalle. Luonnontilaisten ja luonnontilaisen kaltaisten lehtojen säilymisen yhtenä ongelmana mainittiin metsälain 10 §:n pienialaisuutta koskeva tulkintalinjaus.

Pirkanmaalla kehitettyjä talousmetsälehtojen hoidon toimintamalleja tulisi levittää eteenpäin. Kehitysehdotuksena talousmetsien lehtojen hoitoon esitettiin elinympäristökartoituksia ja hoitotarpeen arviointia lehtokeskusten alueella. Kartoitusten avulla talousmetsälehdot voitaisiin luokitella niissä olevien luontoarvojen perusteella siten, että tiedettäisiin, missä sijaitsevat suojelun, luonnonhoitopainotuksen ja puuntuotantopainotuksen kannalta soveliaimmat lehtoalueet. Tarjoamalla tällaista tietoa osaksi metsänomistajien päätöksentekoa, voitaisiin suojelua ja luonnonhoitoa kohdentaa järkevällä tavalla kaikkein tärkeimmille alueille. Metsäsertifioinnin vaatimusten kautta voisi olla mahdollista ottaa nykyistä voimakkaammin kantaa talousmetsälehtojen maanmuokkaukseen ja lehtipuuosuuteen.

Monet lehdot ja runsaasti haapaa ja lehtipuulajeja sisältävät suojelualueet ja luontokohteet ovat hyvin pienikokoisia. Tästä syystä olisi järkevää tarkastella mahdollisuuksia niiden koon suurentamiseksi hakkuiden ja metsänuudistamisen kautta, esimerkiksi uudistamalla kohde luontaisesti lehtipuulle. Toteutustapoja voisi olla erilaisia. Voidaan suojella lisäalue (osto valtiolle tai valtion yhtiön maiden omat suojelupäätökset). Tietyillä kohteilla rajoitettu talouskäyttö voisi jatkua. Näin ei kuitenkaan tule tehdä, jos vierimetsät ovat luonnonsuojelullisesti arvokkaita nykytilassaan.

Hannes Pasanen esitteli metsänhoidon suosituksissa mainitut linjaukset lehtipuista ja sekapuustoisuudesta talousmetsien käsittelyissä. Esityksessä tehtiin myös katsaus luonnonhoidollisista hakkuista ja niihin liittyvästä ohjeistuksesta talousmetsälehtojen hoidossa.

Maarit Kaukonen esitteli Metsähallituksen ohjeita ja linjauksia talousmetsien lehtoihin liittyen. Katsauksessa käytiin läpi lehtojen rajausta luontokohteiksi ja niiden hoitotoimenpiteiden pääpiirteitä. Lehtojen käsittelyn lisäksi esiteltiin talousmetsien lehtipuusekoituksen ohjeistusta, säästöpuiden jättämistä, lehtipuuvaltaisia luontokohteita ja yhteismetsien käsittelyä.

Todettiin, että talousmetsälehtojen hoitoon on riittävästi ohjeistusta. Eri tahojen kuvailemat lehtojen hoitotoimet ovat keskenään samankaltaisia.

4. Keskustelua esitysten pohjalta

Keskusteluissa nostettiin esiin lajit ja luontotyypit, joiden suhteen lehdot ovat tärkeässä asemassa. Huomautettiin, että lehtoja sekä lehtipuuvaltaisia lehtomaisia kankaita on hyödyllistä tarkastella yhdessä, sillä monen lajin elinympäristövaatimukset eivät ole sidoksissa juuri lehtoon kasvupaikkana vaan lehtipuustoon. Monet kangasmetsien lajit voivat elää lehdoissa, mikäli siellä vain on tarpeeksi vanhoja puita ja kuollutta puustoa. Lehtojen luonnonhoidon ja suojelun perusteena tulisi tuoda selkeämmin esiin se, että lehdoissa esiintyy myös muiden metsätyyppien vaateliasta ja taantuvaa lajistoa.

Pohdittiin eroja metsävaratiedon ja VMI:n antaman lehtojen määrän arvion välillä. Esitettiin, että erot voivat johtua luokittelusta, koska lehtomaisia kankaita ei ole metsäsuunnittelussa välttämättä osattu luokitella lehdoiksi. Syynä voi olla kartoitusten/tiedonkeruun ajankohta, luokittelun tarpeettomuus pienialaisissa kohteissa sekä tilanteet, joissa kuusivaltaiset lehdot on luokiteltu lehtomaisiksi kankaiksi. Metsävaratiedosta (esim. SMK ja Metsähallitus) on myös vähitellen katoamassa aikanaan maastossa kerätty metsäsuunnittelutieto. Metsäsuunnittelussa jokainen puulaji tunnistettiin omakseen, mutta keilausaineistossa kaikki lehtipuut menevät yhteen kategoriaan.

Käytiin läpi lehtipuuston tilannetta ja siinä tapahtuneita muutoksia. Todettiin, että yleisessä keskustelussa tulee aika ajoin esiin lehtipuiden vähentyminen, mutta VMI:n mukaan lehtipuuston määrä (erityisesti hieskoivu) on kasvanut. Lehtipuulajeja ei tulisi kuitenkaan käsitellä yhdessä, koska sekä niistä riippuvaisen lajiston että tilastoinnin suhteen eri puulajien välillä on paljon eroja. Esimerkiksi VMI:n mukaan koivujen määrä on jatkuvasti lisääntynyt, mutta viimeisimmän VMI-mittauksen tulosten mukaan haavan, lepän ja raidan määrä on vähentynyt edelliseen mittaukseen verrattuna.

Luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa huomattiin, että lehtipuun osuus tiettyjen metsäluontotyyppien puustossa oli pienentynyt niin paljon, että se vaikutti näiden uhanalaisluokitukseen. Näin on käynyt erityisesti Pohjois-Suomessa ja vanhoissa sukkessiovaiheissa. Marja Hokkasen esityksessä nousi myös esille huonosti tunnettujen metsäluontotyyppien kartoituksen ensiarvoisuus.

Pohdittiin energiapuun korjuun merkitystä lehtipuiden säilyttämisessä. Olisi tärkeää tuoda esiin, minkälaisesta lehtipuusta puhutaan silloin, kun halutaan parantaa metsäluonnon tilaa. Ei riitä, että säästetään pelkästään koivua, vaan tarvitaan monipuolisesti eri puulajeja sekä vanhoja puita. Niitä ei voida turvata, jos puut kerätään energiapuuharvennuksissa jo nuorina energiakäyttöön.

Maastokokemusten mukaan esimerkiksi Uudellamaalla on yllättävän paljon kohteita, joissa esiintyy runsaasti järeitä eläviä ja kuolleita raitoja ja haapoja. Näissä kohteissa on potentiaalia kehittyä luonnon kannalta arvokkaiksi kohteiksi, jos hakkuissa jätettäisiin säästöpuita tavanomaista enemmän. Lisäksi täytyisi olla keinoja, joilla monimuotoisuuden kannalta arvokkaat lehtipuut, kuten haapa, raita ja lepät saataisiin säilymään hakkuissa, eivätkä ne päätyisi halpaan hintaan energiapuuksi. Energiapuun korjuu on lehtipuiden merkittävä uhka myös pellonreunametsissä, peltoheitoilla ja teiden reunoilla. Asian korjaamiseksi tarvittaisiin parempaa ohjeistusta sekä esimerkiksi ympäristötuen kaltainen järjestelmä, joka korvaisi taloudelliset menetykset maanomistajalle.

Haavan uudistumisen tilanne Itä-Suomen suojelualueilla on edelleen huono, kuten huomattiin aamupäivän esityksestä. Ongelmaa selittävät suojeltujen metsien sukkessiovaihe ja häiriödynamiikan toimimattomuus. Tilanne on erilainen talousmetsissä, joissa haapa kyllä uudistuu avoimilla paikoilla. Tilanne on erilainen myös eri puolella Suomea.

Mitä haavan suhteen voitaisiin tehdä? Esitettiin metsien polttoa, mutta se on kyseenalaista vanhojen metsien alueilla. Huomautettiin, että myös hirven rooli on merkittävä. Esitettiin, että Metsä-ELO muodostaisi linjauksen hirvikannasta. Nykyinen tavoiteteiheys vaikuttaa liian korkealta haapatavoitteen näkökulmasta.

Tulisiko ottaa käyttöön uusina konsepteina haapajatkumoalueet tai suojelualueilla haavan turvaamisen hoito? Haavan turvaamisesta todettiin, että aitauksen sijaan olisi mielekkäämpää lisätä häiriöitä, esim. hallittua tulenkäyttöä ja sen luomaa dynamiikkaa. Olisi myös hyvä tunnistaa nuorten luonnontilaisten metsien merkitys nykyistä paremmin. Tulevaisuudessa ilmastonmuutos tulee todennäköisesti lisäämään myrskyjen määrää – tai ainakin myrskytuhojen määrää roudattoman ajan pidentyessä –, mikä heijastunee myös suojelualueiden haavan määrään häiriöalueiden sukkession kautta.

Ylipäätään lehtipuiden ja lehtoluontotyyppien tilan parantamiseen todettiin tarvittavan konservatiivista suojelua dynaamisempaa lähestymistapaa.

Siirryttiin keskustelemaan tutkimustarpeista ja pullonkauloista. Peltojen metsitys on tärkeä teema, jota tukemaan tarvitaan sekä lisää tutkimusta että käytännön toteutuksen ohjeistusta. Tulisi saada tarkempaa tietoa siitä, miten lajisto kehittyy metsitetyillä pelloilla ja miten samankaltaiseksi metsitetyt pellot muuttuvat lehtoihin verrattuna. Tutkimustiedon tarve korostuu erityisesti, mikäli metsitystä aletaan tehdä enemmän, esim. ilmastopoliittisista syistä. Peltojen metsittämiseen tarvitaan

ohjeistusta luonnonhoidon, riistanhoidon ja maisemanhoidon näkökulmista. Tavoitteena on tuottaa sellaisia peltojen metsitysalueita, jotka ovat hyviä niin puuntuotannon, hiilensidonnassa kuin monimuotoisuuden ja monikäytön kannalta. Todettiin, että tietoa peltojen metsitysten vaikutuksista ei ole tarpeeksi selkeiden suositusten tekemiseen ja että tutkimukseen täytyy panostaa lisää. Lisäksi tutkimustarpeena todettiin luonnonhoitotoimia koskevien pitkäaikaisseurantojen tärkeys.

Tärkeänä pullonkaulana tunnistettiin olemassa olevien lehtojen kartoitus. Lehtojen käsittelyn haasteena tuotiin esiin luonnonhoidollisten hakkuiden omaksuminen talousmetsälehtojen hoidossa. Tällä hetkellä ongelmana on vaikeus löytää tai tunnistaa kohteita, saati että kohteen omistaja sattuisi olemaan kiinnostunut luontoarvojen painottamisesta. Luonnonhoidollisten hakkuiden osuutta tulisi lisätä lehtoissa ja metsäorganisaatioiden johdon tulisi nykyistä paremmin sitoutua lehtoluonnon tilan parantamiseen.

Viimeiseksi keskusteltiin suojelualuekysymyksestä ja lehtojen roolista luonnonsuojelulain uudistamisessa. Todettiin, että lain tarkistamisesta on ollut puhetta, mutta sen ajankohta on vielä epäselvä.

